

การฉีดวัคซีนป้องกันโรคสำหรับผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ

ศ.นพ.ธีระพงษ์ ตัณฑวิเชียร

หน่วยโรคติดเชื้อ ภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมาคมโรคติดเชื้อแห่งประเทศไทย

ทำไมต้องมีการฉีดวัคซีนป้องกันโรคในผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ

วัคซีน (vaccine) เป็นชีววัตถุที่เตรียมขึ้นจากเชื้อจุลินทรีย์ที่ถูกทำให้อ่อนฤทธิ์ลง ตาย หรือ ชิ้นส่วนของเชื้อจุลินทรีย์ หรือการใช้ส่วนที่เป็นพิษที่อ่อนฤทธิ์ลง ซึ่งเมื่อฉีดเข้าสู่ร่างกายจะทำให้ร่างกายสร้างภูมิคุ้มกันที่จำเพาะต่อจุลินทรีย์ชนิดนั้นๆ และสามารถป้องกันไม่ให้ป่วยเป็นโรคเมื่อมีการสัมผัสโรค ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วัคซีนให้คุณประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติ พบว่าวัคซีนช่วยลดอัตราเสียชีวิตและพิการในเด็กแรกคลอดและเด็กจำนวนมากมายาวนานทั่วโลกเป็นล้านๆคนทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและในประเทศกำลังพัฒนา หลังจากมีการใช้วัคซีนฉีดในเด็กอย่างแพร่หลายมานานนับสิบปีและสามารถลดการเกิดโรคติดเชื้อหลายชนิดในเด็กได้อย่างชัดเจน เด็กที่ได้วัคซีนเหล่านี้เมื่อเวลาผ่านไปเติบโตเป็นผู้ใหญ่ พบว่าภูมิคุ้มกันโรคที่เกิดจากการฉีดวัคซีนตั้งแต่ในวัยเด็กจะมีระดับสูงไม่เพียงพอในการป้องกันโรค จึงต้องมีการฉีดวัคซีนป้องกันโรคเหล่านี้ซ้ำในผู้ใหญ่ นอกจากนี้บุคคลที่ไม่ได้ฉีดวัคซีนในวัยเด็กและไม่เคยติดเชื้อเหล่านั้นทางธรรมชาติมาก่อนเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่จึงไม่มีภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันโรคก็จำเป็นต้องได้รับวัคซีนเหล่านั้นเช่นกัน ปัจจุบันเริ่มพบการติดเชื้อที่สามารถป้องกันได้ด้วยการฉีดวัคซีนเช่น คอตีบ ไอกรณ บาดทะยัก หัด อีสุกอีใส ฯลฯ เหล่านี้เกิดขึ้นประปรายในผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ เป็นเหตุให้ต้องมีการฉีดวัคซีนเข็มกระตุ้นกันใหม่ในช่วงวัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ นอกจากนั้นในปัจจุบันมีการค้นพบวัคซีนชนิดใหม่ๆ เช่น วัคซีนป้องกันการติดเชื้อเอชพีวี วัคซีนป้องกันไข้หวัดใหญ่ วัคซีนป้องกันปอดบวมจากการติดเชื้อนิวโมคอคคัส วัคซีนป้องกันงูสวัด จึงถูกนำมาใช้ฉีดเพื่อป้องกันการติดเชืวดังกล่าวสำหรับผู้ใหญ่และผู้สูงอายุด้วย นอกจากความจำเป็นของการฉีดวัคซีนเพื่อป้องกันโรคของประชากรทั่วไปตามอายุที่ควรจะได้รับวัคซีนแล้ว การฉีดวัคซีนเพื่อป้องกันโรคในผู้ใหญ่ยังถูกระบุตามข้อบ่งชี้ในการประกอบอาชีพ เช่น บุคลากรทางการแพทย์ สัตว์แพทย์ เจ้าหน้าที่ห้องปฏิบัติการ พนักงานสายการบิน ฯลฯ รวมทั้งสถาบันการศึกษาในต่างประเทศหลายแห่ง เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา มีการระบุให้นักศึกษาต้องได้รับการฉีดวัคซีนเพื่อป้องกันโรคก่อนเข้าศึกษา รวมทั้งการฉีดเพื่อป้องกันโรคก่อนการเดินทางในกรณีที่มีการเดินทางไปในที่ที่มีการเกิดโรคชุกชุมหรือมีการระบาดของโรค เช่น การเดินทางไปประเทศในทวีปแอฟริกา อเมริกาใต้ ดังนั้นปัจจุบันการฉีดวัคซีนจึงไม่ใช่สิ่งที่ใช้เฉพาะเด็กเล็กอีกต่อไป หากยังมีวัคซีนอีกหลายชนิดที่ใช้ฉีดเพื่อป้องกันการติดเชื้อสำหรับเด็กโต วัยรุ่น ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ

คำแนะนำการฉีดวัคซีนป้องกันโรคของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุในประเทศไทย

การฉีดวัคซีนเพื่อป้องกันการติดเชื้อเริ่มมีความสำคัญมากขึ้นในประเทศไทยซึ่งไม่เพียงแต่การฉีดวัคซีนในเด็กที่นำมาใช้เป็นเวลามากกว่า 30 ปีซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่าสามารถลดการติดเชื้อในเด็กไทยได้อย่างดี แต่การให้วัคซีนเพื่อป้องกันโรคติดเชื้อในผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ หรือผู้ที่มีโรคประจำตัวเรื้อรัง เพื่อลดการติดเชื้อหรือลดการเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาลเริ่มมีความสำคัญมากขึ้น การฉีดวัคซีนป้องกันการติดเชื้อแต่ละชนิดจะมีกำหนดการฉีดในแต่ละช่วงอายุและมีตารางการนัดฉีดวัคซีนตามโปรแกรมของวัคซีนชนิดนั้นๆซึ่งจำเป็นต้องฉีดให้ครบและตรงตามที่กำหนด เช่น วัคซีนป้องกันโรคตับอักเสบบีมีกำหนดการฉีด 3 ครั้ง โดยนัดฉีดอีก 2 ครั้งภายหลังฉีด

วัคซีนเข็มแรกหนึ่งเดือนและหกเดือน วัคซีนป้องกันโรคไข้หวัดใหญ่ต้องฉีด 1 ครั้งทุกปี เป็นต้น โดยทั่วไปการได้รับวัคซีนครบตามกำหนดจะทำให้ร่างกายมีภูมิคุ้มกันโรคภายหลังได้รับวัคซีนครบ 2 สัปดาห์ ภายหลังฉีดวัคซีนบางรายอาจมีผลข้างเคียงจากการฉีดวัคซีนซึ่งมักเป็นเฉพาะที่ตรงตำแหน่งที่ฉีดเช่น บวมแดง ปวด คัน โดยทั่วไปอาจมีไข้ต่ำๆมักเป็นเพียง 1-3 วันภายหลังฉีดวัคซีน ในประเทศไทยมีการกำหนดโปรแกรมการให้วัคซีนป้องกันโรคในช่วงผู้ใหญ่และผู้สูงอายุโดยราชวิทยาลัยอายุรแพทย์แห่งประเทศไทยในปี พ.ศ. 2557 ดังรูปที่ 1 ขณะเดียวกันก็กำหนดการให้วัคซีนในผู้ที่มีโรคเรื้อรังที่พบได้บ่อยเช่น เบาหวาน โรคหัวใจ โรคปอดอุดกั้นเรื้อรัง ไตวายเรื้อรัง ตับวาย การให้วัคซีนในผู้ที่มีภูมิคุ้มกันบกพร่อง ผู้ป่วยติดเชื้อเอชไอวี นอกจากการพิจารณาการให้วัคซีนในผู้ใหญ่และผู้สูงอายุดังกล่าวแล้วประชากรบางกลุ่มที่มีภาวะซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อมากกว่าคนทั่วไป เช่น หญิงตั้งครรภ์ที่มีโอกาสติดเชื้อบาดทะยัก ไข้หวัดใหญ่ บุคลากรทางการแพทย์ที่มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อไข้หวัดใหญ่ ไวรัสตับอักเสบบี โรคหัด อีสุกอีใส รวมทั้งพิจารณาการให้วัคซีนแก่ผู้ที่ต้องเดินทางไปในที่ที่มีการแพร่ระบาดของโรคหรือเมื่อเดินทางไปยังพื้นที่ที่มีโรคนั้นๆชุกชุม (travel vaccination) เช่น การเดินทางไปประเทศแถบตะวันออกกลาง ทวีปอเมริกาใต้ เช่น การให้วัคซีนป้องกันโรคไข้กาฬหลังแอ่น วัคซีนไข้เหลือง วัคซีนไทฟอยด์ วัคซีนอหิวาตกโรค โดยคำนึงถึงปัจจัยเสี่ยงของการสัมผัสโรค ความรุนแรงของโรคและสุขภาพของผู้เดินทาง นอกจากนั้นบางอาชีพหรือการเข้าศึกษาในสถานศึกษาหลายแห่งโดยเฉพาะการไปศึกษาในต่างประเทศก็มีการกำหนดให้รับวัคซีนบางชนิดเช่นกัน

รูปที่ 1. คำแนะนำการให้วัคซีนป้องกันโรคสำหรับผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ ราชวิทยาลัยอายุรแพทย์แห่งประเทศไทย ปีพ.ศ. 2557

ช่วงอายุ	วัคซีนป้องกันโรคที่แนะนำให้ฉีด	หมายเหตุ
ผู้ใหญ่ช่วงต้น (อายุ 18-26 ปี)	วัคซีนบาดทะยักและคอตีบ วัคซีนไข้หวัดใหญ่ วัคซีนหัด-คางทูม- หัดเยอรมัน วัคซีนเอชพีวี วัคซีนตับอักเสบบี	<ul style="list-style-type: none"> - ฉีดกระตุ้นทุก 10 ปี - ฉีดกระตุ้นทุก 1 ปี - ฉีด 1 เข็ม - ควรฉีดตั้งแต่วัยรุ่นตอนต้น (การฉีดวัคซีนไม่สามารถทดแทนการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก) - ควรตรวจภูมิคุ้มกันก่อนฉีดวัคซีน
ผู้ใหญ่ (อายุ 27-65 ปี)	วัคซีนบาดทะยักและคอตีบ วัคซีนไข้หวัดใหญ่ วัคซีนตับอักเสบบี	<ul style="list-style-type: none"> - ฉีดกระตุ้นทุก 10 ปี - ฉีดกระตุ้นทุก 1 ปี - ควรตรวจภูมิคุ้มกันก่อนฉีดวัคซีน
ผู้สูงอายุ (อายุมากกว่า 65 ปี)	วัคซีนบาดทะยักและคอตีบ วัคซีนไข้หวัดใหญ่ วัคซีนป้องกันนิวโมคอคคัส	<ul style="list-style-type: none"> - ฉีดกระตุ้นทุก 10 ปี - ฉีดกระตุ้นทุก 1 ปี
ผู้ที่มีโรคเรื้อรัง (ไม่มีม้าม หัวใจวาย ปอดอุดกั้นเรื้อรัง ไตวายเรื้อรัง ตับวาย ติดเชื้อเอดส์ รับประทานยากกดภูมิคุ้มกัน)	วัคซีนไข้หวัดใหญ่ วัคซีนตับอักเสบบี วัคซีนป้องกันนิวโมคอคคัส	<ul style="list-style-type: none"> - ฉีดกระตุ้นทุก 1 ปี - ควรตรวจภูมิคุ้มกันก่อนฉีดวัคซีน

ทำอย่างไรให้ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุได้รับวัคซีนป้องกันโรคที่เหมาะสม

การฉีดวัคซีนป้องกันโรคในช่วงผู้ใหญ่และผู้สูงอายุปัจจุบันได้รับความสนใจและสนับสนุนในการฉีดวัคซีนมากขึ้นแต่ก็ยังพบว่าอัตราการให้วัคซีนยังอยู่ในอัตราที่ต่ำซึ่งอาจเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น ผู้ใหญ่ไม่มีโอกาสพบแพทย์เนื่องจากมักมีสุขภาพดีไม่ป่วยและไม่มีโปรแกรมการนัดฉีดวัคซีนชัดเจนเหมือนโปรแกรมในเด็กเล็ก แพทย์ไม่ได้พิจารณาให้วัคซีนแก่ผู้ใหญ่อะไรเนื่องจากแพทย์เข้าใจผิดคิดว่าผู้ป่วยเคยรับวัคซีนมาแล้วหรือเคยเป็นโรคมาแล้วรวมทั้งแพทย์บางท่านไม่เข้าใจถึงความสำคัญของการให้วัคซีนป้องกันโรคติดเชื้อที่มีความรุนแรงโดยเฉพาะในผู้สูงอายุหรือผู้ที่มีโรคประจำตัวที่มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อรุนแรง ประชากรกลัวการฉีดวัคซีนหรือกลัวผลข้างเคียงจากการรับวัคซีน ประชากรต้องเสียค่าใช้จ่ายในการฉีดวัคซีนโดยเฉพาะวัคซีนมีราคาแพงซึ่งอาจไม่มีความคุ้มค่าในการฉีดวัคซีน ฯลฯ ดังนั้นการให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่ประชากรรวมทั้งบุคลากรทางการแพทย์ในความสำคัญของการฉีดวัคซีนป้องกันโรคและการให้การสนับสนุนการฉีดวัคซีนทั้งโดยภาครัฐบาลและภาคเอกชนจึงมีความสำคัญในการส่งเสริมการป้องกันโรคด้วยวัคซีนในผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ

ไข้หวัดใหญ่
เด็กเล็ก ผู้สูงอายุ และผู้มีโรคประจำตัว
ควรระวัง!!!